

**A.Kosylo. *System pomocy prawnej w Kazachstanie* [w:] *Społeczeństwo i prawo w państwach azjatyckich*, red. nauk. Joanna Marszałek-Kawa, Mariusz Bidziński, Toruń 2016:
Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 26-43.
ISBN: 978-83-8019-360-4**

Dr Andriy Kosylo, Uniwersytet Warszawski

SYSTEM POMOCY PRAWNEJ W KAZACHSTANIE

Republika Kazachstanu jako niepodległe państwo powstała 16 grudnia 1991 roku. Długi okres przebywania w orbicie wpływu państwowości rosyjskiej a następnie radzieckiej skutkowało tym, że obecnie kazachski system prawny możemy zaliczyć do europejskiego kontynentalnego systemu prawnego.

Konstytucja współczesnego Kazachstanu została uchwalona na ogólnokrajowym referendum w dniu 30 sierpnia 1995 r.¹ Zgodnie z art. 1 Konstytucji, Kazachstan jest demokratycznym, świeckim, prawnym i socjalnym państwem, wyższą wartością którego jest człowiek, jego życie, prawa i wolności. Prawo do pomocy prawnej w Kazachstanie ma rangę prawa konstytucyjnego. Zgodnie z art. 13 ust. 3 Konstytucji, każdemu przysługuje prawo do skorzystania z profesjonalnej pomocy prawnej. W przypadkach przewidzianych w ustawie pomoc prawna jest świadczona bezpłatnie.

W Kazachstanie pomoc prawna świadczona jest przez adwokatów oraz prawników nie będących adwokatami. Jeżeli adwokatów obowiązują ustawowe regulacje świadczenia pomocy prawnej, kodeks etyki zawodowej, zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej etc., to świadczenie usług prawnych przez innych prawników nie podlega żadnym regulacją i rządzi się zasadami wolnego rynku².

I.

¹ *Конституция Республики Казахстан*, принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года // Вестник Парламента Республики Казахстан, 1996 г., N 4, ст. 217 (с последующими изменениями).

² Rog.: Бредихина Т. *Адвокатура "подросткового" периода: Адвокат в современном судебном процессе* // Казахстанская правда.- 2006.- 7 апр. – С. 19; Балгин Р. *Адвокатура по-казахстански* // Деловая неделя.- 2006.- 22 сент.- С. 8; Жораевна А.К., Игнатов С.Д. *О некоторых проблемах современной российской адвокатуры в сравнении с адвокатурой Республики Казахстан (страны таможенного союза)* // Вестник Удмуртского университета. – № 2-1. – 2014. – С. 124-128

Ustrój adwokatury

Status prawny adwokatury w Republice Kazachstanu uregulowano w ustawie o zawodzie adwokata z dnia 5 grudnia 1997 r. (dalej – ustawa o adwokaturze)³

Zgodnie z art. 1 ustawy o adwokaturze, adwokatura w Republice Kazachstanu została powołana w celu sprzyjania realizacji zagwarantowanego przez państwo i zawartego w Konstytucji Republiki Kazachstanu prawa człowieka do sądowej obrony swoich praw, wolności oraz do skorzystania z profesjonalnej pomocy prawnej.

Zasady ustroju adwokatury kazachskiej zostały określone w art. 3 ustawy o adwokaturze. W szczególności do nich należą: niezależność adwokatów podczas wykonywania zawodu; wykonywanie zawodu adwokata przy wykorzystaniu środków i metod nie zakazanych przez prawo; zakaz ingerencji organów prokuratury, sądów, organów dochodzenia w wykonywanie zawodu adwokata z wyjątkiem przypadków określonych w aktach prawnych; przestrzegania zasad etyki adwokackiej i tajemnicy adwokackiej.

Dostęp do zawodu adwokata

Zgodnie z art. 7 kazachskiej ustawy o adwokaturze, adwokatem może zostać ten, kto: 1) jest obywatelem Republiki Kazachstanu, 2) ukończył wyższe studia prawnicze, 3) zdał egzamin adwokacki, 4) odbył aplikację adwokacką, 5) otrzymał licencję na prawo wykonywania zawodu adwokata, 6) jest członkiem kolegium adwokatów, 7) ma pełną zdolność cywilnoprawną, 8) nie jest karany, 9) nie był zwolniony ze służby państwowej lub pozbawiony członkostwa w kolegium adwokatów dyscyplinarnie, 10) nie był pozbawiony licencji na prawo wykonywania zawodu adwokata.

Ustrój organów samorządu adwokackiego

Organy samorządu zawodowego adwokatów w Kazachstanie są dwupoziomowe. Republikańskie Kolegium Adwokatów – jest to organ ogólnokrajowy reprezentujący całą adwokaturę. Republikańskie Kolegium Adwokatów ma następujące organy: Republikańska Konferencja Delegatów Kolegiów Adwokatów (jako organ najwyższy), Prezydium (organ wykonawczy), Przewodniczący Kolegium i Komisja Rewizyjna.

Na szczeblu regionalnym organy samorządu zawodowego są reprezentowane przez regionalne kolegia adwokatów, z których każde zrzesza adwokatów poszczególnych regionów. Członkostwo w kolegium jest obowiązkowe. Regionalne kolegia adwokatów mają następujące organy: Walne zgromadzenie (konferencja) członków kolegium, Prezydium oraz Komisja Rewizyjna.

³ Закон Республики Казахстан «Об адвокатской деятельности» от 5 декабря 1997 года № 195 // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 1997 г., N 22, ст. 328 (с последующими изменениями).

Pomocnik i stażysta adwokata

Zgodnie z art. 8 ustawy, adwokat może mieć jednego lub kilku pomocników. Pomocnik adwokata wykonuje swoje obowiązki w oparciu o umowę o pracę, którą zawiera z adwokatem wykonującym zawód indywidualnie lub z kancelarią adwokacką. Ustawa nie obliguje legitymowania się przez pomocnika adwokata ukończeniem wyższych studiów prawniczych lub spełnienia dodatkowych przesłanek. Pomocnik adwokata wykonuje polecenia adwokata w sprawach, które ten prowadzi. Odpowiedzialność przed klientem ponosi adwokat, który zatrudnia pomocnika.

Oprócz pomocnika, ustawa przewiduje także instytucję stażysty adwokackiego. Jest to odpowiednik polskiej instytucji aplikacji adwokackiej. Zadaniem stażu (aplikacji) jest przygotowanie stażysty do samodzielnego wykonywania zawodu adwokata. Stażysta ma swojego patrona z grona adwokatów, którzy wykonują zawód co najmniej przez okres 5 lat, a nadzór nad stażem sprawuje Prezydium Regionalnego Kolegium Adwokatów. Co do zasady, staż trwa jeden rok, ale w szczególnych przypadkach na podstawie decyzji prezydium może być skrócony do sześciu miesięcy.

Stażystą adwokackim może zostać osoba, która ukończyła wyższe studia prawnicze, a ponadto, jest obywatelem Republiki Kazachstanu, ma pełną zdolność cywilnoprawną, nie jest karany, nie był zwolniony ze służby państwowej lub pozbawiony członkostwa w kolegium adwokatów dyscyplinarnie, nie był pozbawiony licencji na prawo wykonywania zawodu adwokata.

O przyjęciu osoby na staż decyduje Prezydium regionalnego kolegium adwokatów⁴.

Egzamin adwokacki

Zgodnie z art. 8-1 ustawy, egzamin adwokacki przeprowadzają komisje atestacyjne.

Komisja składa się z siedmiu członków, w szczególności: trzech adwokatów, dwóch przedstawicieli organów sprawiedliwości, wykładowca prawa, deputowany maslichatu (organ samorządu terytorialnego). Komisje są powoływane przy terytorialnych oddziałach Ministerstwa Sprawiedliwości.

Adwokatów – członków komisji wybierają prezydium regionalnych kolegiów adwokatów i następnie wnioskują o ich włączenie do składu komisji przez terytorialny organ Ministerstwa Sprawiedliwości. Wykładowcę prawa polecają uczelnie wyższe kształcące prawników na terenie odpowiedniego regionu. Kandydaturę deputowanego machlichatu, poleca maslichat odpowiedniego regionu. Skład personalny komisji zatwierdza Minister Sprawiedliwości.

⁴ Рог.: Кантюкова И.Т. *Правовое положение помощника и стажера адвоката по законодательству Республики Казахстан* // Евразийская адвокатура. – 2013. – № 6 (7). – С. 33–40

Pracem komisji przewodniczy zastępca kierownika terytorialnego oddziału Ministerstwa Sprawiedliwości⁵.

Do egzaminu adwokackiego mogą przystąpić osoby, które ukończyły staż (aplikację) adwokacki. Egzamin składa się z dwóch części: testu pisemnego oraz części ustnej.

Ustawa o adwokaturze przewiduje przypadki zwolnienia pewnych kategorii osób od złożenia egzaminu adwokackiego. W szczególności, dotyczy to osób, które zdały egzamin sędziowski i wykonywały zawód sędziego a także osób, które wykonywały zawód prokuratora lub śledczego przez okres co najmniej dziesięciu lat.

Licencja adwokacka

Podobnie jak w innych krajach powstałych po upadku Związku Radzieckiego, w systemie prawnym Kazachstanu istnieje instytucja licencji adwokackiej. Sam fakt odbycia stażu i złożenia egzaminu adwokackiego nie wystarczy bowiem, żeby wykonywać zawód adwokata. W świetle kazachstańskiej ustawy o adwokaturze wykonywanie zawodu adwokata jest możliwe dopiero po uzyskaniu przez kandydata do zawodu licencji wydawanej przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Z kolei, w przypadku odebrania licencji, adwokat nie będzie mógł wykonywać zawodu. Jest to bez wątpienia, sposób wpływu na adwokaturę i niebezpieczne narzędzie, które może ograniczać niezależność adwokatów⁶.

Formy wykonywania zawodu

Zgodnie z art. 19 kazachstańskiej ustawy o zawodzie adwokata, adwokat może wykonywać zawód w jednej z następujących form:

- Poradnia prawna (instytucja powoływana przez kolegium adwokatów),
- Kancelaria adwokacka (posiada osobowość prawną; założycielem może być jeden lub kilku adwokatów),
- Indywidualnie – bez rejestracji osoby prawnej.

Adwokat, który wykonuje zawód indywidualnie bez rejestracji osoby prawnej powinien posiadać pomieszczenie służbowe niezbędne dla przyjmowania klientów, w którym zostanie zapewnione przestrzeganie tajemnicy adwokackiej.

⁵ Приказ Министра юстиции Республики Казахстан от 27 января 2015 года № 56 «Об утверждении Правил проведения аттестации лиц, прошедших стажировку и претендующих на занятие адвокатской деятельностью и на право занятия нотариальной деятельностью» <http://adilet.zan.kz/rus/origins/V15D0010269> [dostęp 30.09.2015]

⁶ Kosyło A. *Dostęp do zawodu adwokata w prawie polskim, ukraińskim, białoruskim, rosyjskim*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2010, s. 190-193; Kosyło A. *Reforma adwokatury w Republice Uzbekistan* [w:] Uniwersalny system ochrony praw człowieka: Aksjologia-instytucje-efektywność, red. Jerzy Jaskiernia, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2015, s. 572

Postępowanie dyscyplinarne

Za naruszenie przepisów prawa Republiki Kazachstanu, Kodeksu etyki adwokatów, statutu kolegium adwokatów, adwokat może być pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Obecnie obowiązuje Kodeks zawodowej etyki adwokatów uchwalony przez II Republikańską Konferencję Delegatów Kolegiów Adwokatów z dnia 26 września 2014 r.⁷ Ustawa o adwokaturze (art. 30) przewiduje następujące kary dyscyplinarne:

- Pouczenie,
- Nagana,
- Surowa nagana,
- Wykluczenie ze składu kolegium adwokatów.

Postępowanie dyscyplinarne wobec adwokatów toczy się przed prezydiem regionalnego kolegium adwokatów. Uchwała prezydium może być zaskarżona w trybie sądowym.

Realizacja uprawnień przez adwokatów

Ważną kwestią mającą wpływ na skuteczność świadczonej przez adwokatów pomocy prawnej są gwarancje państwa w zakresie realizacji przez adwokatów ich uprawnień. Prawo kazachstańskie przewiduje odpowiedzialność za utrudnianie wykonywania zawodu adwokata. W szczególności, urzędnik lub organ osoby prawnej, który utrudnia adwokatowi w wykonywaniu przez niego zawodu, w szczególności, odmawia wydania dokumentów lub udzielenia informacji niezbędnych adwokatowi w celu realizacji jego obowiązków podlega karze grzywny (art. 668 kodeksu wykroczeń Kazachstanu)⁸.

Osoba która narusza niezależności adwokata, skutkiem czego było wyrządzenie znaczących szkód interesom osób fizycznych, prawnych lub państwa, podlega odpowiedzialności karnej, za co grozi kara ograniczenia lub pozbawienia wolności do lat trzech (art. 435 kodeksu karnego Kazachstanu)⁹.

III

⁷ *Кодекс профессиональной этики адвокатов*, утвержден второй Республиканской конференцией делегатов коллегий адвокатов 26 сентября 2014 года http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1040040 [dostęp 30.09.2015]

⁸ *Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях* № 235-V зрк от 5 июля 2014 года // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2014 год, сентябрь, № 18-II (2667-II), ст. 92

⁹ *Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года* № 226-V // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2014 год, июль, № 13 (2662), ст. 83

Pomoc prawna na koszt państwa

Tryb świadczenia pomocy prawnej na koszt państwa został uregulowany w Ustawie Republiki Kazachstanu o zagwarantowanej przez państwo pomocy prawnej z dnia 3 lipca 2013 r. (dalej – ustawa)¹⁰.

Aktem wykonawczym do wymienionej ustawy jest Rozporządzenie Premiera Rządu Republiki Kazachstanu z dnia 22 lipca 2013 r.¹¹

Zgodnie z wymienioną ustawą zostały określone następujące rodzaje pomocy prawnej zagwarantowanej przez państwo:

- informowanie prawne,
- doradztwo prawne,
- zastępstwo procesowe osób fizycznych przed sądami i urzędami.

Ustawa rozumie informowanie prawne, jako pomoc prawną świadczona na rzecz nieokreślonego grona osób poprzez udzielenie informacji z zakresu prawa Republiki Kazachstanu w formie ustnej, pisemnej, elektronicznej lub wizualnej. Z kolei, doradztwo prawne jest rozumiane, jako rodzaj pomocy prawnej, świadczonej na rzecz konkretnej osoby fizycznej lub prawnej poprzez udzielenie porady prawnej w formie ustnej lub pisemnej, ale także poprzez sporządzenie dokumentów prawnych.

Ustawa wyszczególnia następujące kategorie podmiotów świadczących zagwarantowaną przez państwo pomoc prawną w granicach ich kompetencji:

- organy państwowe,
- adwokaci,
- notariusze,
- komornicy sądowi¹²

Każdy z wymienionych podmiotów świadczy zagwarantowaną przez państwo pomoc prawną w określonym zakresie. Organy państwowe świadczą ją wyłącznie w formie informowania prawnego¹³.

¹⁰ Закон Республики Казахстан «О гарантированной государством юридической помощи» от 3 июля 2013 года № 122-V ЗРК // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2013 год, июль, № 14 (2639), ст. 73

¹¹ Распоряжение Премьер-Министра Республики Казахстан от 22 июля 2013 года № 112-р «О мерах по реализации законов Республики Казахстан от 3 июля 2013 года «О гарантированной государством юридической помощи» и «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам совершенствования системы предоставления гарантированной государством юридической помощи» // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/R1300000112> [dostęp 30.09.2015]

¹² w dosłownym tłumaczeniu – prywatni wykonawcy sądowi (ros. – частные судебные исполнители).

Udział adwokatów w świadczeniu zagwarantowanej przez państwo pomocy prawnej zapewniają regionalne kolegia adwokatów. Z kolei, zasady doboru adwokatów świadczących tego rodzaju pomoc prawną ustala Republikańskie Kolegium Adwokatów. Regionalne kolegia adwokatów każdego roku wysyłają do terytorialnego oddziału ministerstwa sprawiedliwości listę adwokatów uczestniczących w systemie świadczenia zagwarantowanej przez państwo pomocy prawnej. Lista ta jest publikowana przez ministerstwo w prasie lokalnej a także na stronie internetowej ministerstwa. Ministerstwo zawiera z każdym z adwokatów umowę w zakresie świadczenia zagwarantowanej przez państwo pomocy prawnej. Szczegółowe regulacje w zakresie wypłacania wynagrodzenia adwokatom z tytułu świadczonej przez nich zagwarantowanej przez państwo pomocy prawnej uregulowano w Postanowieniu Rządu Republiki Kazachstanu z dnia 26 sierpnia 1999 r. nr 1247¹⁴.

Kategorie spraw cywilnych, w których pomoc prawna jest świadczona przez adwokatów bezpłatnie określono w art. 6 kazachstańskiej ustawy o adwokaturze. W szczególności pomoc prawna na rzecz:

- powodów w sprawach o zadośćuczynienie ze względu na uszkodzenie zdrowia w związku z wykonywaniem pracy;
- powodów i pozwanych będących uczestnikami wielkiej wojny ojczyźnianej, wojskowymi czynnej służby, inwalidami I i II grupy, emerytów, jeżeli rozpoznawana sprawa sądowa nie dotyczy działalności przedsiębiorczej;
- osób fizycznych w sprawach związanych ze ściąganiem alimentów, przyznania emerytury i wypłat socjalnych, rehabilitacją, przyznaniem statusu uchodźcy lub repatrianta, na rzecz niepełnoletnich pozostawionych bez opieki rodziców.

Jeżeli osoba nie ma obrońcy z wyboru, to zgodnie z art. 67 Kodeksu postępowania karnego Republiki Kazachstanu, może ona liczyć na pomoc prawną świadczoną przez adwokata na koszt państwa. Są to następujące przypadki: jeżeli o tym wnioskuje sam podejrzany lub oskarżony (dalej – oskarżony); oskarżony jest osobą niepełnoletnią; oskarżony z powodu wad fizycznych lub psychicznych nie może samodzielnie realizować swojego prawo do obrony; oskarżony nie włada językiem w którym toczy się postępowanie; osoba jest oskarżona lub podejrzana o popełnienie przestępstwa za które grozi kara pozbawienia wolności powyżej 10 lat, kara dożywotniego

¹³ W zakresie przewidzianym przez ustawę o trybie rozpoznawania wniosków osób fizycznych i osób prawnych: Закон Республики Казахстан «О порядке рассмотрения обращений физических и юридических лиц» // Ведомости Парламента Республики Казахстан, январь, 2007 г., № 2 (2483), ст. 17

¹⁴ Постановление Правительства Республики Казахстан от 26 августа 1999 года № 1247 «О Правилах оплаты труда лиц, оказывающих гарантированную государством юридическую помощь, учета юридической помощи, оказанной адвокатом, и возмещения расходов, связанных с консультированием, защитой и представительством, а также размере оплаты его труда» // САПП РК, 1999 г., № 42, ст.384

pozbawienia wolności lub kara śmierci; wobec oskarżonego zastosowano tymczasowe aresztowanie lub skierowanie na badania psychiatryczne w trybie przymusowym; jeżeli istnieje konflikt interesów z innym oskarżonym, który ma obrońcę; w postępowaniu uczestniczy pełnomocnik pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego) lub powoda cywilnego; w rozprawie sądowej uczestniczy prokurator, który popiera oskarżenie publiczne; oskarżony znajduje się poza terytorium Republiki Kazachstanu i chyła się od stawiennictwa przed organami śledztwa lub sądem; złożono podanie o zawarcie ugody sądowej.

O przyznaniu obrońcy z urzędu organ, który prowadzi śledztwo lub sąd wydaje postanowienie, które następnie jest przekazywane do regionalnego kolegium adwokatów. Z kolei na kolegium ciąży obowiązek przekazania sprawy do prowadzenia konkretnemu adwokatowi.

Wynagrodzenie adwokatów ustalane jest w oparciu o stawkę godzinową za poświęcony czas pracy, w szczególności:

- za udział w nieskomplikowanych sprawach karnych, a także w sprawach cywilnych i innych rodzajach postępowań, sporządzanie dokumentów prawnych i udzielanie porad prawnych, adwokat otrzymuje 1/21 płacy minimalnej za każdą godzinę pracy,
- za udział w czynnościach w skomplikowanych sprawach karnych adwokat otrzymuje 1/15 płacy minimalnej za każdą godzinę pracy,
- za udział w czynnościach w sprawach o popełnienie szczególnie ciężkiego przestępstwa adwokat otrzymuje 1/10 płacy minimalnej za każdą godzinę pracy,

W czas pracy adwokata także wchodzi czas dojazdu do sądu, miejsca przeprowadzenia czynności śledczej, aresztu, czas oczekiwania na rozpoczęcie rozprawy sądowej lub innej czynności procesowej, czas poświęcony na zapoznanie się z aktami sprawy, sporządzenie dokumentów procesowych, udział w czynnościach procesowych etc. (pkt. 7 Postanowienia Rządu Republiki Kazachstan z dnia 26 sierpnia 1999 r. nr 1247).

Bezpłatna pomoc prawna w formie porady prawnej nie może przekraczać jednej godziny. W razie konieczności termin ten może być wydłużony przez Przewodniczącego Prezydium Kolegium Obwodu. W każdej sprawie osoba może otrzymać pomoc prawną tylko jeden raz.

Zgodnie z ustawą budżetową republiki Kazachstan, w 2015 roku płaca minimalna w Kazachstanie stanowiła 21364 tenge¹⁵, czyli, za jedną godzinę pracy adwokat w Kazachstanie średnio zarabia 1017,33 tenge, co stanowi 14,34 złotych¹⁶.

¹⁵ Закон Республики Казахстан от 28 ноября 2014 года № 259-V ЗРК «О республиканском бюджете на 2015-2017 годы» // Ведомости Парламента РК 2014 г., № 22, ст. 133

Szczególne miejsce w systemie świadczenia bezpłatnej pomocy prawnej w Republice Kazachstanu zajmuje Ministerstwo Sprawiedliwości. Pełni ono w rozumieniu ustawy funkcje organu uprawnionego¹⁷. Do jego zadań w szczególności należy:

- 1) realizacja polityki państwa w zakresie świadczenia zagwarantowanej przez państwo pomocy prawnej;
- 2) opracowywanie kryteriów oceny poziomu świadczonej pomocy prawnej¹⁸;
- 3) zarządzanie programami budżetu państwa z zakresu zagwarantowanej przez państwo pomocy prawnej;
- 4) koordynowanie działalności podmiotów świadczących zagwarantowaną przez państwo pomoc prawną a także sprawowanie nadzoru, nad jakością świadczonej pomocy prawnej.

II

Pomoc prawna przed sądem

Świadczenie pomocy prawnej w sprawach karnych w świetle regulacji kazachstańskich jest zastrzeżone dla adwokatów. Zgodnie z art. 66 kpk Republiki Kazachstanu, obrońcą osób podejrzanych i oskarżonych może być wyłącznie adwokat. Z kolei, bliscy krewni mogą występować w charakterze obrońcy wyłącznie obok adwokata.

Pełnomocnikiem innych uczestników postępowania karnego, jak na przykład pokrzywdzonego, powoda cywilnego itp. może być adwokat lub inna osoba uprawniona zgodnie z ustawą do występowania w ich imieniu (art. 76, 77 kpk Republiki Kazachstanu)¹⁹.

Regulacje procedury cywilnej w porównaniu z procesem karnym stwarzają częściową możliwość dla prawników nie będących adwokatami, do świadczenia pomocy prawnej na rzecz swoich klientów. Zgodnie z art. 59 Kodeksu postępowania cywilnego Republiki Kazachstanu, w charakterze pełnomocnika procesowego mogą występować:

- 1) adwokaci,
- 2) pracownicy osoby prawnej – w sprawach dotyczącej tej osoby prawnej,

¹⁶ Zob.: Kurs Narodowego Banku Polskiego Tabela nr 038/B/NBP/2015 z dnia 2015-09-23 <http://www.nbp.pl/home.aspx?navid=archb&c=/ascx/tabarch.ascx&n=b038z150923> [dostęp 30.09.2015]

¹⁷ Положение о Министерстве юстиции Республики Казахстан, утверждено постановлением Правительства Республики Казахстан от 28 октября 2004 года N 1120 // САПП Республики Казахстан, 2004 г., N 41, ст. 532

¹⁸ Критерии качества оказываемой юридической помощи, утверждено приказом Министра юстиции Республики Казахстан от 16 февраля 2015 года № 89 <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V15D0010392> [dostęp 30.09.2015]

¹⁹ Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V ЗРК // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2014 год, август, № 15-II (2664-II), ст. 88

- 3) reprezentanci związków zawodowych w sprawach pracowników a także innych osób, których prawa są bronione przez te związki zawodowe,
- 4) reprezentanci organizacji, które zgodnie z ustawą lub ich statutem mogą bronić praw swoich członków,
- 5) reprezentanci organizacji, które zgodnie z ustawą lub ich statutem mogą bronić praw innych osób,
- 6) osoba, która jest uczestnikiem w tym samym postępowaniu,
- 7) inne osoby, legitymujące się ukończeniem wyższych studiów prawniczych, dopuszczone do udziału w sprawie w charakterze pełnomocnika na prośbę uczestników postępowania²⁰.

Zgodnie z art. 748 Kodeksu wykroczeń Republiki Kazachstanu, jako obrońca w postępowaniu w sprawach o wykroczenia może występować adwokat. Także obok z adwokatem może występować jako obrońca małżonek, krewny lub przedstawiciel ustawowy osoby pociąganej do odpowiedzialności²¹.

Szczególną uwagę należy zwrócić na reformę procedury karnej w Republice Kazachstanu, która została przeprowadzona na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2014 r. nr 231-V²².

Wprowadzone zmiany zmieniły pozycję procesową adwokata poprzez realizację zasady kontradiktoryjności już na etapie przedjurysdykcyjnym. Stało się to możliwe dzięki wprowadzeniu instytucji sędziego śledczego. Zgodnie z art. 70 nowego kodeksu postępowania karnego, adwokat, który uczestniczy w postępowaniu karnym jako obrońca m. in. może:

- 1) wnioskować przed sędzią śledczym o przesłuchanie świadków i pokrzywdzonego, jeżeli istnieją powody uważać, że w przyszłości takie przesłuchanie może być utrudnione,
- 2) jeżeli organ śledczy lub inny organ nie wykonał żądania adwokata w terminie trzech dni, to obrońca może wnioskować przed sędzią śledczym o zabezpieczenie i wydanie dokumentów, informacji, przedmiotów, z wyjątkiem informacji, która zawiera tajemnicę państwową,

²⁰ *Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан* от 13 июля 1999 года № 411-І от 13 июля 1999 года № 411-І // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 1999 г., № 18, ст. 644

²¹ *Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях* № 235-V зрк от 5 июля 2014 года // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2014 год, сентябрь, № 18-II (2667-II), ст. 92

²² *Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан* от 4 июля 2014 года № 231-V // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2014 год, август, № 15-II (2664-II), ст. 88

- 3) jeżeli organ śledczy oddalił podanie o przeprowadzeniu ekspertyzy lub w terminie trzech dni nie podjął w tej sprawie żadnej decyzji, obrońca może wnioskować przed sędzią śledczym o przeprowadzeniu takiej ekspertyzy.

Podsumowując, należy niewątpliwie pozytywnie ocenić drogę, którą przeszła adwokatura kazachstańska od adwokatury w systemie państwa totalitarnego, jakim był Związek Radziecki, do adwokatury nowego typu wzorowanej na wzorcach europejskich. W szczególności, powołanie organów samorządu zawodowego adwokatów, wzmocnienie pozycji procesowej adwokata, utworzenie systemu bezpłatnej pomocy prawnej i in.

Jednakże, w ustroju adwokatury zauważalne są także instytucje, które wskazują na ograniczenie jej niezależności, w szczególności mowa o zbyt mocnej pozycji Ministerstwa Sprawiedliwości, które poprzez instytucję licencji adwokackich faktycznie występuje w roli organu decydującego jednoosobowo o dostępie do zawodu i o wydaleniu z zawodu adwokata.

Wątpliwości wywołują także regulacje dotyczące zasad przeprowadzenia egzaminu adwokackiego i dominującej roli ministerstwa w zakresie powoływania składu komisji egzaminacyjnych.

Zawężenie dostępu do zawodu adwokata wyłącznie dla obywateli Kazachstanu powoduje negatywne skutki dla międzynarodowego obrotu prawnego ograniczając swobodny przepływ usług prawnych co skutkuje powstaniem równoległego nieregulowanego przez prawo rynku usług prawnych w którym dominującą rolę będą zajmowały międzynarodowe korporacje prawnicze.

LITERATURA

1. *Конституция Республики Казахстан*, принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года // *Ведомости Парламента Республики Казахстан*, 1996 г., N 4, ст. 217 (с последующими изменениями).

2. Закон Республики Казахстан «Об адвокатской деятельности» от 5 декабря 1997 года № 195 // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 1997 г., N 22, ст. 328
3. Приказ Министра юстиции Республики Казахстан от 27 января 2015 года № 56 «Об утверждении Правил проведения аттестации лиц, прошедших стажировку и претендующих на занятие адвокатской деятельностью и на право занятия нотариальной деятельностью» <http://adilet.zan.kz/rus/origins/V15D0010269> [dostęp 30.09.2015]
4. Кодекс профессиональной этики адвокатов, утвержден второй Республиканской конференцией делегатов коллегий адвокатов 26 сентября 2014 года http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1040040 [dostęp 30.09.2015]
5. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях № 235-V зрк от 5 июля 2014 года // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2014 год, сентябрь, № 18-II (2667-II), ст. 92
6. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2014 год, июль, № 13 (2662), ст. 83
7. Закон Республики Казахстан «О гарантированной государством юридической помощи» от 3 июля 2013 года № 122-V ЗРК // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2013 год, июль, № 14 (2639), ст. 73
8. Распоряжение Премьер-Министра Республики Казахстан от 22 июля 2013 года № 112-р «О мерах по реализации законов Республики Казахстан от 3 июля 2013 года «О гарантированной государством юридической помощи» и «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам совершенствования системы предоставления гарантированной государством юридической помощи» // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/R1300000112> [dostęp 30.09.2015]
9. Закон Республики Казахстан «О порядке рассмотрения обращений физических и юридических лиц» // Ведомости Парламента Республики Казахстан, январь, 2007 г., № 2 (2483), ст. 17

10. Постановление Правительства Республики Казахстан от 26 августа 1999 года № 1247 «О Правилах оплаты труда лиц, оказывающих гарантированную государством юридическую помощь, учета юридической помощи, оказанной адвокатом, и возмещения расходов, связанных с консультированием, защитой и представительством, а также размере оплаты его труда» // САПП РК, 1999 г., № 42, ст.384
11. Закон Республики Казахстан от 28 ноября 2014 года № 259-V ЗРК «О республиканском бюджете на 2015-2017 годы» // Ведомости Парламента РК 2014 г., № 22, ст. 133
12. Положение о Министерстве юстиции Республики Казахстан, утверждено постановлением Правительства Республики Казахстан от 28 октября 2004 года N 1120 // САПП Республики Казахстан, 2004 г., N 41, ст. 532
13. Критерии качества оказываемой юридической помощи, утверждено приказом Министра юстиции Республики Казахстан от 16 февраля 2015 года № 89 <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V15D0010392> [dostep 30.09.2015]
14. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V ЗРК // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2014 год, август, № 15-II (2664-II), ст. 88
15. Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан от 13 июля 1999 года № 411-I от 13 июля 1999 года № 411-I // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 1999 г., № 18, ст. 644
16. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях № 235-V зрк от 5 июля 2014 года // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2014 год, сентябрь, № 18-II (2667-II), ст. 92
17. Бредихина Т. Адвокатура "подросткового" периода: Адвокат в современном судебном процессе // Казахстанская правда.- 2006.- 7 апр. – С. 19

18. Балгин Р. *Адвокатура по-казахстански* // Деловая неделя.- 2006.- 22 сент.- С. 8
19. Kosyło A. *Dostęp do zawodu adwokata w prawie polskim, ukraińskim, białoruskim, rosyjskim*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2010, ss. 248
20. Kosyło A. *Reforma adwokatury w Republice Uzbekistan* [w:] Uniwersalny system ochrony praw człowieka: Aksjologia-instytucje-efektywność, red. Jerzy Jaskiernia, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2015, s. 567-583
21. Кантюкова И.Т. *Правовое положение помощника и стажера адвоката по законодательству Республики Казахстан* // Евразийская адвокатура. – 2013. – № 6 (7). – С. 33–40
22. Попов В.С., Попова И.В. *Осмысление сущности и содержания адвокатуры в преддверии её раскола в Казахстане* // Пробелы в российском законодательстве. Юридический журнал. – с. 271-276
23. Жораевна А.К., Игнатов С.Д. *О некоторых проблемах современной российской адвокатуры в сравнении с адвокатурой Республики Казахстан (страны таможенного союза)* // Вестник Удмуртского университета. – № 2-1. – 2014. – С. 124-128

Słowa kluczowe:

Pomoc prawna, adwokatura, adwokat, zawody prawnicze, Kazachstan, Azja Centralna

Key words:

Legal aid, advocacy, lawyer, legal profession, Kazakhstan, Central Asia.

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł poświęcono problemom pomocy prawnej w Kazachstanie. W szczególności, w artykule omówiono ustrój adwokatury, system bezpłatnej pomocy prawnej, świadczenie pomocy prawnej w postępowaniu sądowym, prawnym podstawom świadczenia pomocy prawnej przez osoby nie będące adwokatami. Mimo poważnych reform systemu pomocy prawnej w Kazachstanie w ostatnich latach, poważnym problemem pozostają znaczne kompetencje nadzoru Ministerstwa Sprawiedliwości wobec adwokatury, które w szczególności się przejawiają w prawie wydawania licencji adwokackich oraz kontrolowaniu komisji egzaminacyjnych adwokatury. Szczególną uwagę poświęcono reformie procedury karnej 2014 r. i związanej z nią realizacją zasady kontradiktoryjności, wzmocnieniem pozycji obrońcy.

Andriy Kosylo, PhD

Warsaw University

THE LEGAL AID SYSTEM IN KAZAKHSTAN

This article was devoted to problems of legal aid in Kazakhstan. In particular, the article discusses the advocacy system, the system of free legal aid, legal assistance in court proceedings, the legal basis for the provision of legal services by persons who are not lawyers. Despite serious reform legal aid system in Kazakhstan in recent years serious problem remain substantial powers of supervision of the Ministry of Justice to the legal profession, which in particular are manifested in the law the issuance of licenses and monitoring the lawyers' commission of the bar exam. Particular attention was paid to the reform of criminal procedure, 2014. And the related realization of the adversarial principle, strengthening the position defense counsel.